

ספר הכוזרי | מאמר שלישי

יהודה הלוי

תרגום: יהודה אבן תיבון

סו.

אמר הכוזרי: כִּזְה יִחְיֶה הַחַיִּים הָעֲרָבִים, וְיָמוּת הַמִּיתָה הָעֲרָבָה, וְאַחֵר כֵּן יִחְיֶה הַחַיִּים הַתְּמִידִים בְּתַעֲנוּג מִתְמִיד.

סז.

אמר החבר: ואחריהם בדור אחר רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון בן עזאי ורבי חנינה בן תרדיון וחבריהם. ואחרי אלה רבי, והוא רבנו הקדוש, והוא רבי יהודה הנשיא, ועמו רבי נתן ורבי יהושע בן קרחה וזולתם רבים והם האחרונים מבצלי המשנה, הנקראים תנאים, ואין אחריהם אלא האמוראים, והם בצלי הגמרא. וחבר רבי המשנה בשנת חמש מאות ושלשים לשטרות, והוא שנת מאה וחמשים לחורבן בית שני, אחר חמש מאות ושלשים שנה להפסק הנבואה, נתגלגל בה כל מה שזכרנו. אלה רמזים מעט מהרבה מדבריהם וממעשיהם. והשתדלו במשנה כהשתדלותם בתורה, מחברם אותה וסדורה ומספר סדריה ופרקיה והלכותיה, והזהרם בשמועות, מה שהוא רחוק מהדעת שיהיה דבר מסכם עליו, ונתגלגל בה מצחות הלשון העברית, מה שאיננו נגזר מלשון המקרא, הרבה, אבל קצור דבריה ויפי חבורה ונוי ערכה וכלול אפני הענינים עם הפסק, בלי ספק בענין, שיראה המעיין בעין האמת כי בשר ודם יקצר מחבר כמותה אלא בעזר אלהי. ואין שונא אותה אלא מי שאינו מבינה ולא מתעסק בלמודה וקריאתה, וישמע מדברי החכמים השיחות והדרשות, ויגזר עליהם בדרך מקרה ובחסרון, כאשר גוזר על האדם בחסרון, מי שיפגענו מבלי מבחן וארף חברה. ומדמיני סמיכתם על הנבואה, מה שאמרו: אמר נחום הלבֵלֵר מקבֵל אני מפי רבי מיאשה שקבֵל מאבא שקבֵל מהזוגות שקבֵלו מהנביאים הלכה למשה מסיני. ומהזהרם מקבלת היחידים, מה שאמר אחד מהם לבנו שצוהו בעת מותו: 'בני, חזור בך בארבעה דברים שהייתי אומר לך'. אמר לו: 'ואתה למה לא חזרת בך?' אמר לו: 'אני שמעתי מפי רבים והם שמעו מפי רבים, אני עמדתי בשמועתי והם עמדו בשמועתם, אתה שמעת מפי יחיד – מוטב שתניח דברי יחיד ולאחז דברי רבים'. אלה מעט מהרבה כטפה מן הים מן הראיות על מעלת שמועות המשנה. אבל שמועות הגמרא והמקבליים אותו, יארכו הדברים בהם ובדרכיהם ובדבריהם ובמשליהם, ואם יש בהם מה שאינו היום משבח, כבר היה בדורות קהם נהוג ומשבח.

סח.

אמר הכוֹזֵרִי: בֵּן אֲנִי רוֹאֶה בְּחֻלְקִי דְבָרֵיהֶם מֵהַשְׂסוּתָר מֵהַשְׂאֲתָה מִסֵּפֶר מִכְּלָלוּתֵיהֶם, מֵהוֹצָאתָם מִפְּסוּקֵי הַתּוֹרָה אֶל פְּנִים שְׁמֵרְחֻקָת אוֹתָם הַהֲקָשָׁה, וְתַעֲדִיד הַנֶּפֶשׁ כִּי לֹא הִיָּתָה הַכּוֹנֵנָה בַּפְּסוּק הַהוּא מֵהַשְׂזָכְרוֹ, פֶּעַם בַּדִּינִין פֶּעַם בַּדְּרָשׁוֹת, וְכֵן מֵהַשֵּׁשׁ לָהֶם מֵהַגְּדוּת וּמַעֲשִׂים רַבִּים מִמָּה שְׁמֵרְחִיק אוֹתָם הַשֹּׁכֵל.

סט.

אמר הַחֲבֵר: הִרְאִיתָ מֵהַשֵּׁשׁ לָהֶם מֵהַדִּיקוּת וְהַדְּקִדּוּק בַּפְּרוּשׁ הַמִּשְׁנָה וְהַבְּרִיָּתָא, וּמֵהַשְׁמַגִּיעִים בָּהּ מִן הַמַּחְקֵר וְהַבְּרוּר מִבְּלִי יִתּוֹר וְחִסּוּר בְּמִלָּה כָּל שָׂכֵן בְּעֵנָיו.

ע.

אמר הכוֹזֵרִי: רְאִיתִי מֵהַשְׂהוּא לְמַעַלָּה מִכָּל חֻקְמַת הַנִּצְחוֹן, אֲבָל הוּא הַמוֹפֶת אֲשֶׁר אֵין לְהַשִּׁיב עָלָיו.

עא.

אמר הַחֲבֵר: הַנֶּחֱשֵׁב עַל מִי שֶׁיִּדְקֹדֵק הַדְּקִדּוּק הַהוּא שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ מִהַפְּסוּק מֵהַשִּׁנְדָּעָהוּ.

עב.

אמר הכוֹזֵרִי: זֶה אֵי אֲפָשָׁר, אִךְ הַדְּבָר עַל אֶחָד מִשְׁנֵי פְּנִים, שְׁנֵהֵי אֲנַחְנוּ לֹא נִדַּע דְּרָכֵי פְּרוּשָׁם לַתּוֹרָה, אוֹ שְׁמִפְּרָשֵׁי הַהֲלָכָה אֵינָם מִפְּרָשֵׁי הַתּוֹרָה. וְאֵלֶּה הַפְּנִים הַשְּׁנַיִים אֵי אֲפָשָׁר; וּמַעֲט הוּא שְׁנִירָאָה לָהֶם פְּסוּק שְׁמִסְכָּפִים לַהֲקָשָׁה וּלְנִירָאָה מֵהַמְּלוּת, כְּאֲשֶׁר אֵין אֲנַחְנוּ רוֹאִים לָהֶם כָּלֵל פְּרוּשׁ הַהֲלָכָה אֲלֹא בְּתַכְלִית הַהִסְכָּמָה לַהֲקָשָׁה.

עג.

אמר הַחֲבֵר: אֲבָל נֹאמֵר אֶחָד מִשְׁנֵי דְבָרִים. יָכוֹל שֶׁהִיָּה לָהֶם סוּדוּת נֶעֱלָמוֹת מִמֶּנּוּ בַּדֶּרֶךְ פְּרוּשׁ הַתּוֹרָה, הִיוּ אֲצֻלָּם בְּקִבְלָה בְּהִנְהָגַת 'שֵׁלֶשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת', אוֹ שִׁיָּהִיָּה הַבָּאָתָם לַפְּסוּקִים עַל דֶּרֶךְ 'אֶסְמַכְתָּא', שֶׁהֵם שְׁמִים אוֹתָהּ בְּסִמָּן לְקִבְלָתָם, כְּאֲשֶׁר שָׁמוֹ פְּסוּק: 'וַיֵּצֵא ה' אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לֵאמֹר', סִמָּן לְשִׁבְעַת מִצְוֹת שְׁנִצְטוּי בְּנֵי נֹחַ. 'וַיֵּצֵא' אֱלֹהֵי הַדִּינִין, 'ה' ' בְּרַכַּת הַשֵּׁם, 'אֱלֹהִים' זוֹ עֲבוּדָה זָרָה, 'עַל-הָאָדָם' זוֹ שְׁפִיכַת דָּמִים, 'לֵאמֹר' זוֹ גְלוּי עֲרִיּוֹת, 'מִכָּל-עֵץ-הָגֵן' זֶה גָּזֵל, 'אֲכַל תֹּאכַל' זֶה אֲבֵר מִן הָחַי. כְּמָה רְחוּק בֵּין אֱלֹהֵי הָעֲנִינִים וּבֵין הַפְּסוּק הַזֶּה, אִךְ אֲצֻל הָעַם קִבְלָה מִשְׁבַּע הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה, סוּמְכִין אוֹתָהּ בַּפְּסוּק הַזֶּה בְּסִמָּן שְׁמַקֵּל עֲלֵיהֶם זִכְרָם. וְשִׁמָּא שְׁנֵי הַפְּנִים יַחְדּוֹ יֵשׁ לָהֶם בַּפְּרוּשׁ הַפְּסוּקִים, אוֹ שִׁישׁ שֵׁם פְּנִים אֲחֵרִים נֶעֱלָמוֹ מִמֶּנּוּ, וּמִן הַדִּין שְׁנִסְמָךְ עֲלֵיהֶם, מֵאַחֵר שְׁנִתְבָּרָרָה חֻקְמָתָם וְחִסְדֵּיהֶם וְהַשְׁתַּדְּלוּתָם וְהַמוֹנֵם הַגָּדוֹל אֲשֶׁר לֹא יִתְכַּן בּוֹ שׁוּם הַסְכָּמָה, וְאֵין לַחֲשֹׁד לְדְבָרֵיהֶם אֲבָל נִחְשָׁד הַבְּנִתָּנוּ, כְּאֲשֶׁר נַעֲשֶׂה בַּתּוֹרָה וּמֵהַשִּׁנְכָּלֵל בָּהּ, מִמָּה שֶׁלֹּא יִתְיָשֵׁב בְּנִפְשׁוֹתֵינוּ, וְאֵין חֲשָׁד אֲצִלָּנוּ בַּדְּבָר מִמֶּנּוּ

אבל נתלה הקצור בנפשו. אך ההגדות, מהם שנוהגים מהם דרך הצעה והקדמה לענין שרצים לנחצו ולאמצו, כמו שאמרו: כשיד רבון העולמים למצרים, לנחץ האמונה שיציאת מצרים היתה בכונה מאת האלהים יתברך, לא במקרים ולא במצועים מתחבולות בני אדם וברוחניות בוכבים ומלאכים ושדים, וכל אשר יעבר בלב מחשב, אבל בדבר האלהים לבדו, ואמרו על דרך מה שהם אומרים 'כביכול', רצונם לומר: אם היה יכול להיות כך היה כך וכך. ואף על פי שאין זה נמצא בגמרא ולא ימצא כי אם בקצת הסדורים, אך בעת שתמצא כמוהו אל הענין הזה הוא נוטה, כמו שאמר מיכיהו לאחאב: 'ראיתי את יי יושב על-כסאו וכל-צבא השמים' וגו' 'ויאמר יי מי יפתה את-אחאב ויעל' וגו' 'ויצא הרוח' וגו' ושאר הענין, ולא היה בעקר יותר מאמרו: 'הנה נתן ה' רוח שקר בפי כל נביאיך אלה', וזולת זה הקדמה והצעה הלצית מנחצת הדבר הזה כי הוא אמת. ומהם ספורים ממראות רוחניות ראום, ואין זאת פליאה על החסידים ההם שיראו צורות, מהם דמיונות בעבור גדל מחשבותם וזכות דעותם, ומהם צורות שיש להם ממש אמתית מחוץ כאשר ראו אותם הנביאים, וכן בת קול שלא פסקה מהם בבית שני, והיא מדרגה למטה ממדרגת החזון והדבור. ואל יהיה רחוק אצלך מה שאמר ר' ישמעאל: 'שמעתי בת קול שמנהמת כיונה' וזולת זה, שכבר נתבאר ממעמד משה ואלהיו מה שישים זה באפשר, וכאשר יבא בקבלה הנאמנה מהדין לקבלו. ונאמר במה שאמר: 'אוי לי שהחרבתי את ביתי', כאשר נאמר ב'וינחם יי', 'ויתעצב אל לבו'. ומהם מה שהם משלים מובאים על סודות החכמות נמנע גלותם, מפני שאין להמון תועלת מהם, והם מנחים לחקר ולחפש ליחידים, כשיגיע אליהם מי שהוא ראוי להם אחד בדור או בדורות. ומהם מה שנגראים כשקר ויתבאר ענינם עם מעט עיון, כמו שאמרו: 'שבעה דברים נבראו קדם העולם; גן עדן ותורה וצדיקים וישראל וכסא הכבוד וירושלים ומשיח בן-דוד', דומה למה שאמרו החכמים: 'תחלת הממשלה סוף המעשה', וכאשר היתה פונת החכמה בבריאת העולם – התורה, שהיא גוף החכמה ונושאייה הם הצדיקים, וביניהם כסא הכבוד, והצדיקים באמת לא יהיו כי אם מהסגלה והם ישראל, ואין ראוי להם כי אם הסגלה מהמקומות והיא ירושלים, ולא יחברם כי אם החשוב שבברואים והוא המשיח, ואחריהם והליכתם אל גן עדן, היה בדיו שיושמו אלה ברואים בכל קדם העולם. ומהנראים עוד שקר מה שאמרו: 'עשרה דברים נבראו בין השמשות: פי הארץ ופי הבאר ופי האתון וכו'', להפיק בין התורה והטבע, כי הטבע אומר במנהג, והתורה אומרת בשנוי המנהג, וההפכה ביניהם כי המנהגים שנשתנו הם בטבע, מפני שהיו בחפץ הקדמון מתנה בהם ומסכם עליהם מששת ימי בראשית. ואני מודה לך, מלך כוזר, שבגמרא דברים שאינני יכול להטעימך בהם טעמים מספיקים ולא להביאם בקשר ענין, והם שהכניסו אותם התלמידים בגמרא מהשתדלם, מפני שהיה אצלם ש'שיחת

הַחֲכָמִים צָרִיכָה תְּלִמּוּד', וַיְמָה שֶׁהָיוּ נִזְהָרִים לֵאמֹר רַק מֶה שֶׁשָּׁמְעוּ מִרְבוּתֵיהֶם,
עִם הַשְׁתַּדְּלוּתָם שֶׁיִּתְּבְּרוּ כָּל מֶה שֶׁשָּׁמְעוּ מֵהֶם, וְהָיוּ נִזְהָרִים שֶׁיֹּאמְרוּ אוֹתָם
בְּמִלּוּתָם בְּעֶצְמָם, וְאַפְשָׁר שֶׁלֹּא הָיוּ מְבִינִים עֲנִיָּנוּ, וַיֹּאמְרוּ 'כֹּךְ וְכֹךְ שֶׁמַּעֲנֵנוּ
וְקִבְּלָנוּ, וְאַפְשָׁר שֶׁהָיָה לְרִבּוּתֵיהֶם בְּמֵאֶמֶר הֵהוּא עֲנִיָּנִים נִעְלָמוּ מֵהַתְּלַמִּידִים,
וְהִגִּיעַ הַדָּבָר אֵלֵינוּ וְהִקְלֵנוּ בּוֹ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יִדְעֵנוּ עֲנִיָּנוּ. אֲךָ כָּל זֶה בְּמָה שֶׁאֵינוּ
בְּמִתָּר וּבְאַסּוּר, עַל כֵּן לֹא נִרְגֵּשׁ אֵלָיו וְלֹא יִפְחַת הַחֲבוּר עִם הַפְּנִים אֲשֶׁר
זִכְרָתִים.

עד.

אָמַר הַכּוֹזָרִי: כָּבֶד הַטִּיבוּת לְבִי וְחִזְקַת אֱמוּנָתִי בַּקְּבָלָה. וְרִצּוֹנִי עֲתָה שֶׁתִּרְאֶה לִי
טַעַם מִחֲכָמוֹתָם אַחֵר שֶׁתּוֹסִיף לִי בְּאוֹר בְּשִׁמוֹת הָאֱלֹהִים יִתְבָּרֵךְ, וְתִרְחִיב לִי
בְּעִנְיֹן מַעַט בְּעֶזְרַת אֱלֹהִים.